

*dr Małgorzata Godlewska*¹

Katedra Prawa Administracyjnego i Finansowego Przedsiębiorstw

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Wpływ instytucji formalnych i nieformalnych na działalność innowacyjną polskich przedsiębiorstw sektora MSP

WSTĘP

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw (zwanych dalej MSP) jest siłą napędową zarówno polskiej, jak i unijnej gospodarki, a MSP odpowiadają według badań przeprowadzonych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (zwaną dalej PARP) za 50,2% Produktu Krajowego Brutto Polski [Tarnawa, Skowrońska, 2016, s. 2].

W literaturze przedmiotu dotyczącej MSP uważa się, że MSP torują drogę dla transformacji przemysłu z tradycyjnych form produkcji na technologie zaawansowane [Dibrell, Davis & Craig, 2008, s. 203–218; Freel, 2003, s. 751–770] oraz pełnią kluczową rolę w rozwoju innowacji mających na celu podniesienie konkurencyjności [Low, Chapman, 2007, s. 878–891], a także przyczyniają się w znacznym stopniu do rozwijania rynku globalnego [Salvato, Lassini, Wiklund, 2007, s. 282–305]. We współczesnym zglobalizowanym świecie innowacje są jedną z najważniejszych sił rozwoju społeczno-gospodarczego, a podmioty gospodarcze, które nie wprowadzają innowacji „umierają” [Freeman, 1973, s. 21].

MSP pobudzają również przedsiębiorczość i innowacyjność w całej Unii Europejskiej (zwanej dalej UE), a tym samym mają kluczowe znaczenie dla zwiększenia konkurencyjności i zatrudnienia [Komisja Europejska 2015a, s. 3]. Niestety w Polsce, w dalszym ciągu to przedsiębiorstwa duże odpowiadają za innowacje i ponoszą największe na nie nakłady [Sokół, 2009, s. 137–138]. Nakłady przedsiębiorstw przemysłowych z sektora MSP na innowacje wynoszą tylko 25,01%, a nakłady przedsiębiorstw usługowych tylko 21,70% łącznej sumy nakładów na innowacje ponoszonej przez wszystkie przedsiębiorstwa [GUS, 2016, s. 59–60].

¹ Adres korespondencyjny: ul. Madalińskiego 6/8, 02-513 Warszawa, tel. +48 22 564 92 45; e-mail: mgodlews@sgh.waw.pl.

Uzasadnieniem dla tak małej aktywności MSP, jeśli chodzi o innowacyjność może być fakt, że zdaniem badaczy w Polsce nie ma tradycji wspierania innowacyjności przez instytucje formalne i nieformalne. Niewiele było mechanizmów wspierających rozwój działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, przed przystąpieniem Polski do UE [Klonowski, 2009, s. 10].

Na kluczową rolę MSP w rozwoju całej unijnej gospodarki nacisk kładzie przyjęta w 2010 r. strategia „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” [Komisja Europejska, 2010a, s. 5–6, 35]. Według strategii Europa 2020 MSP powinny odegrać znaczącą rolę w realizowaniu celów strategii dotyczących wzrostu zatrudnienia, innowacji i energooszczędności, a przez to wpłynąć na zwiększenie dynamiki i konkurencyjności UE. Ponadto Komunikaty Komisji Europejskiej: „Zintegrowana konkurencyjność MSP oraz bazy przemysłowej” [Komisja Europejska, 2010b] oraz „Najpierw myśl na małą skalę. Program „Small Business Act” dla Europy” [Komisja Europejska, 2008] stawiają na wzmacnianie konkurencyjności MSP poprzez działania legislacyjne, które mają stymulować wzrost innowacyjności MSP. Również program na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (COSME), uznaje MSP za kluczowy czynnik pobudzający wzrost gospodarczy i innowacyjność, zatrudnienie i integrację społeczną [Parlament Europejski i Rada, 2013]. Podobnie rekomendacje raportu OECD z 2010 roku na temat polityki innowacyjnej również kładą nacisk na umacnianie przedsiębiorczości i wzrost zdolności innowacyjnej MSP [OECD, 2010].

W literaturze przedmiotu dotyczącej innowacji uważa się, że instytucje formalne i nieformalne wywierają znaczący wpływ na innowacyjność MSP [Niedzielski, Stanisławski & Stawasz, 2011]. Na priorytetowe znaczenie instytucji formalnych i nieformalnych, w szczególności odnośnie do stymulowania innowacji i konkurencyjności MSP zwrócił też uwagę Jean-Claude Juncker, przewodniczący Komisji Europejskiej [Komisja Europejska, 2015, s. 3].

Celem niniejszego artykułu, w oparciu o badania statystyczne GUS i PARP za lata 2004–2015, jest wskazanie kluczowych obszarów, w których współpraca pomiędzy instytucjami formalnymi i nieformalnymi, w zakresie działalności innowacyjnej polskich przedsiębiorstw sektora MSP, da efekt synergii w postaci wzrostu innowacyjności polskiej gospodarki narodowej.

ISTOTA DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ MSP

Innowacje są wytworem procesów i powstających w ich wyniku zmian, które Schumpeter rozumiał szeroko, kładąc nacisk na „nowość” rozwiązań w określonej dziedzinie [Schumpeter, 1960, s. 104], a współcześnie w literatu-

rze przedmiotu opisywane są jako ciąg zdarzeń, który otwiera powstanie pomysłu, następnie jest ucieleśnienie w postaci innowacji, a zamyka upowszechnienie [Głuszczyk, 2015, s. 13–16; Duraj, Papiernik-Wojdera 2010, s. 61; Janusz, Koziół 2007, s. 33].

Tym niemniej na gruncie ustawy z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej ustawodawca zdefiniował w art. 2 działalność innowacyjną, jako działalność polegającą tylko i wyłącznie na opracowaniu nowej technologii i uruchomieniu na jej podstawie wytwarzania nowych, lub znacząco ulepszonych towarów, procesów lub usług. Natomiast nowa technologia, to technologia w postaci prawa własności przemysłowej, wyników prac rozwojowych, wyników badań przemysłowych, nieopatentowanej wiedzy technicznej, która umożliwiała wytwarzanie nowych, lub znacząco ulepszonych, w stosunku do dotychczas wytwarzanych towarów, procesów lub usług.

W 2015 r. nakłady na innowacje polskich przedsiębiorstw przemysłowych wynosiły 31.1 mld zł (w tym MSP 25.01%), a przedsiębiorstw usługowych 12.6 mld zł (w tym MSP 21,7%). Ponadto w 2015 r. nakłady na badania naukowe i prace rozwojowe wyniosły w Polsce 18.89 mld zł, a najwyższy udział przypadł podmiotom z sektora przedsiębiorstw – 49% (9,26 mld zł), z czego MSP poniosły nakłady w wysokości 2,29 mld zł [GUS, 2016, s. 59–60]. Działalność innowacyjna w MSP przebiega inaczej niż w dużych przedsiębiorstwach, gdyż MSP borykają się z licznymi problemami generowanymi przez ich otoczenie, a związanymi z ich małą skalą działalności. Ponadto, jak wynika z badań PARP, współczynnik przetrwania MSP na rynku szacuje się jednymi na 41% w ciągu pierwszych 5 lat działalności gospodarczej [Tarnawa, Skowrońska, 2016, s. 2]. Trudno więc oczekiwać od MSP, że już w pierwszych latach swojej działalności gospodarczej będą w stanie prowadzić działalność innowacyjną bez wsparcia ze strony instytucji formalnych i nieformalnych.

Wyniki badań dotyczących działalności innowacyjnej MSP prowadzone przez GUS [2008; 2010; 2012; 2015; 2016], PARP [2007; 2012; 2015; 2016], Komisję Europejską [2015] czy na zlecenie firm audytorskich [Klonowski, 2009; Deloitte, 2015] wskazują na ścisłe powiązanie nakładów na innowacje z nabywaniem środków trwałych. Nabywanie środków trwałych przez MSP negatywnie wpływa na poziom innowacyjności polskiej gospodarki narodowej, gdyż to działalność badawczo-rozwojowa jest motorem innowacji. Niestety działalność badawczo-rozwojowa w MSP stanowiła w 2015 roku zaledwie 24,59% nakładów na innowacje w przypadku przedsiębiorstw przemysłowych i tylko 24,94% nakładów na innowacje w przypadku przedsiębiorstw usługowych (zob. tabela 1). Nie dziwi więc fakt, iż w 2015 roku udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych, w przychodach netto ze sprzedaży w przemyśle wynosił zaledwie 9,5%, a w usługach tylko 3% [GUS, 2016, s. 72].

Tabela 1. Nakłady na działalność innowacyjną w 2015 roku według rodzajów działalności innowacyjnej oraz klas wielkości przedsiębiorstw

Liczba pracowników	Ogółem nakłady inwestycyjne (w mln zł)	Nakłady inwestycyjne (w mln zł), w tym na:				
		Prace B+R	Zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych	Nakłady inwestycyjne na środki trwałe*	Zakup oprogramowania	Marketing dot. nowych i istotnie ulepszonych produktów
Przedsiębiorstwa przemysłowe						
10–49	2 173,3	289,6	9,7	1 724,9	64,4	14,7
50–249	5 603,5	971,3	21,1	4 401,8	76,0	60,9
250 osób i więcej	23 317,2	3 867,1	218,8	17 898,0	260,1	349,6
Ogółem	31 094,1	5 128,0	252,2	24 024,6	400,5	425,2
Przedsiębiorstwa usługowe						
10–49	785,4	326,6	44,0	204,6	119,5	19,3
50–249	1 957,8	703,5	100,0	778,6	148,1	79,7
250 osób i więcej	9 897,8	3 099,6	180,6	3 881,6	1 090,4	886,0
Ogółem	12 640,9	4 129,8	324,6	4 864,8	1 358,0	985,0

* środki trwałe: budynki i budowle oraz grunty oraz maszyny i urządzenia techniczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Nauka i technika w 2015 r., GUS, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Warszawa 2016, tabela 1(90) i 2(91), <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/nauka-i-technika-w-2015-r,1,12.html>].

Działalność innowacyjna MSP miała w latach 2004–2015 w większości przypadków charakter „imitacyjny”, tj. ukierunkowany tylko i wyłącznie na adaptację lub kopiowanie rozwiązań sprawdzonych i zweryfikowanych na innych rynkach [Zadura-Lichota, 2015, s. 92–107]. Ponadto polskie MSP charakteryzują się jednym z najniższych w UE poziomów, jeśli chodzi o innowacje technologiczne i innowacje nietechnologiczne [Borowiec, Siuta-Tokarska, 2017, s. 164–176].

BARIERY DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ MSP A INSTYTUCJE

Głównym źródłem finansowania nakładów na działalność innowacyjną w Polsce są środki własne przedsiębiorstw (zob. tabela 2). Marginalne znaczenie mają środki finansowe otrzymane z budżetu państwa.

Tabela 2 . Źródła finansowania nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach według klas ich wielkości w 2015 roku

Liczba pracowni- ków	Ogółem	Źródła finansowe nakładów (w mln zł), w tym:			
		Własne	Kredyty bankowe	Otrzymane z budżetu państwa	Pozyskane z zagranicy
Przedsiębiorstwa przemysłowe					
10–49	2 173,3	879,4	433,5	100,7	653,2
50–249	5 603,5	2 491,1	913,4	brak danych	966,4
250 osób i więcej	23 317,2	15 906,8	2 227,2	brak danych	561,6
Ogółem	31 094,1	19 277,3	3 574,1	626,7	2 181,2
Przedsiębiorstwa usługowe					
10–49	785,4	497,3	50,4	50,0	161,2
50–249	1 957,8	1 468,1	brak danych	38,9	brak danych
250 osób i więcej	9 897,8	7 256,2	brak danych	113,3	brak danych
Ogółem	12 640,9	9 221,6	789,0	202,1	2 110,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Nauka i technika w 2015 r., GUS, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Warszawa 2016, tabela 3(92) i 4(94), <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/nauka-i-technika-w-2015-r-,1,12.html>].

Głównymi barierami działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, w tym MSP na podstawie badań prowadzonych przez GUS [2004–2006; 2008–2010; 2010–2012; 2012–2014; 2013–2015] są: brak możliwości finansowania innowacji ze źródeł wewnętrznych jak i zewnętrznych przedsiębiorstwa oraz trudności w pozyskaniu publicznych grantów bądź subsydiów na innowacje. Podobne wnioski wynikają również z literatury przedmiotu dotyczącej innowacji [Klonowski, 2009; Deloitte, 2015; Głuszczyk, 2015], raportu Komisji Europejskiej *Innobarometer 2015* dotyczącego badania poziomu innowacyjności w przedsiębiorstwach UE [Komisja Europejska 2015b, s. 38], jak i z badań innowacyjności i przedsiębiorczości MSP przeprowadzonych przez OECD [OECD, 2010, s. 93]. Tak więc wsparcie finansowe instytucji formalnych jest kluczowe dla wzrostu działalności innowacyjnej MSP.

Niestety według rankingów światowych np. *Global Competitiveness Index* Światowego Forum Ekonomicznego czy *World Governance Indicators* Banku Światowego instytucje formalne w Polsce są słabe. Powodem słabości polskich instytucji formalnych, które zostały ukształtowane w procesie transformacji gospodarczej jaka miała miejsce po 1989 roku, może być wpływ, jaki na instytucje formalne wywarły uwarunkowania historyczne i instytucje nieformalne, oparte na uwarunkowaniach kulturowych, zwyczajach oraz wyznawanych wartościach [Estrin, Mickiewicz 2012, s. 511–680].

Zdaniem Mazzucato państwo powinno brać na siebie ciężar prowadzenia najbardziej ryzykownych badań, a w przypadku sukcesu otrzymywać od przedsiębiorstw premie za poniesione ryzyko, która byłaby inwestowana w kolejne ryzykowne badania [Mazzucato, 2016].

INSTYTUCJE FORMALNE, A DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNA MSP

W literaturze przedmiotu dotyczącej innowacji podkreśla się dużą rolę jaką odgrywają instytucje formalne [Stawasz, 2011, s. 40–41], w tym regulacje prawne (np. egzekwowanie kontraktów czy prawa własności i ochrona praw własności) w podejmowaniu decyzji przedsiębiorczych odnośnie wprowadzenia innowacji [Alexander, 2012, s. 791–815].

Podstawą prawną dla ogólnej polityki przemysłowej UE jest art. 173 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (zwany dalej TFUE), zgodnie z którym państwa członkowskie UE zobowiązane są do zapewnienia warunków niezbędnych dla konkurencyjności przemysłu Unii. W tym celu powinny nawiązać współpracę z instytucjami nieformalnymi, aby móc efektywnie wspierać środowiska sprzyjające inicjatywom i rozwojowi przedsiębiorstw, jak i współpracy między przedsiębiorstwami, a także podejmować działania sprzyjające lepszemu wykorzystaniu potencjału przemysłowego polityk innowacyjnych, badań i rozwoju technologicznego. Natomiast podstawą prawną polityki UE w zakresie badań i rozwoju technologicznego są art. 179 do 189 TFUE.

Na gruncie prawa krajowego działalność innowacyjną przedsiębiorstw, w tym MSP wspierają regulacje prawne zawarte w ustawie z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej, która to ustawa za główny cel stawia sobie wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki poprzez wzrost nakładów sektora prywatnego oraz poprawę efektywności gospodarowania środkami publicznymi na badania i rozwój. Wsparcie działalności innowacyjnej przedsiębiorstw następuje poprzez udzielanie kredytu technologicznego przez banki kredytujące i premii technologicznej przez Bank Gospodarstwa Krajowego, jak i nadawanie przedsiębiorcy statusu centrum badawczo-rozwojowego.

Przedsiębiorcy w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka w perspektywie 2007–2013 działanie 4.3 Kredyt technologiczny, mogli uzyskać spłatę części kapitału kredytu technologicznego, w formie premii technologicznej. Łącznie we wszystkich naborach do Banku Gospodarstwa Krajowego wpłynęło 1528 wniosków, z czego podpisano i zrealizowano 660 umów i wypłacono beneficjentom dofinansowanie na łączną kwotę 1 667,7 mln zł [BGK, 2015]. Jeśli weźmie się pod uwagę, że według danych GUS w latach 2007–2013 aktywną działalność gospodarczą prowadziło średnio około 1,7 mln przedsiębiorstw, w tym ok 75 tys. przedsiębiorstw o liczbie pracujących 10 osób i więcej to liczba podpisanych umów, jak i udzielona kwota dofinansowania jest niewielka w sto-

sunku do potrzeb MSP. Podobnie mało skuteczne, jeśli chodzi o wsparcie działalności innowacyjnej MSP okazało się nadawanie przedsiębiorcom statusu centrum badawczo-rozwojowego, gdyż zdecydowana większość z nich powstała w wyniku komercjalizacji jednostek badawczo-rozwojowych [Kruczek, 2010, s. 56]. Ponadto według stanu na dzień 4 grudnia 2017 r. status Centrum Badawczo-Rozwojowego posiadało tylko 35 jednostek [Ministerstwo Rozwoju, 2017].

Kluczową instytucją formalną, która od 2000 roku wspiera MSP jest PARP. Celem działania PARP jest rozwój MSP w Polsce, poprzez wzmocnienie ich pozycji konkurencyjnej w oparciu o innowacyjność i nowoczesne technologie, kształtowanie przyjaznego otoczenia biznesowego, czy tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej. PARP należy obecnie do Grupy Polskiego Funduszu Rozwoju, która w ramach wspierania działalności innowacyjnej MSP oferuje takie programy/działania jak: finansowanie wdrożeń wyników prac B+R o wysokim potencjale rynkowym, bony na innowacje, wdrażanie innowacji przez MSP, inno_LAB, proinnowacyjne usługi IOB dla MSP, finansowanie ochrony własności przemysłowej, akceleracja biznesowa w branżach innowacyjnych, tworzenie sieciowych produktów przez MSP, czy ARP Innovation Pitch.

Instytucje formalne mogą wpływać na wyższy poziom wydatków MSP na działalność B+R poprzez zwiększenie dostępności wsparcia nakładów na B+R w ramach dotacji, grantów, czy ulg podatkowych, jak i zapewnienie stabilności otoczenia prawnego oraz ochrony praw własności intelektualnej [Deloitte, 2015, s. 1–19].

INSTYTUCJE NIEFORMALNE, A DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNA MSP

W literaturze przedmiotu dotyczącej innowacji podkreśla się także rolę instytucji nieformalnych, w szczególności zaufania społecznego uwarunkowanego kulturowo, we wspieraniu działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. W państwach Europy Środkowo-Wschodniej należących w przeszłości do bloku wschodniego można zaobserwować znacznie wyższe zaufanie do najbliższych i przyjaciół (instytucji nieformalnych), niż do instytucji formalnych [Wasilczuk, 2015, s. 336]. Ponadto według Diagnozy Społecznej z 2015 r. zaufanie do kluczowych państwowych instytucji formalnych wynosiło 40% do rządu i 41% do sejmiku [Czapliński, Panek, 2015, s. 88]. Natomiast według *European Social Survey* z 2014 r. odsetek osób powyżej 16. roku życia, które ufają innym ludziom wynosił w Polsce zaledwie 13%, co było jednym z najniższych wyników w UE [ESS, 2014].

Brak zaufania do innych ludzi rzutuje na niską skłonność MSP do współpracy. Tylko 17,9% aktywnych innowacyjnie małych przedsiębiorstw przemysłowych współpracowało w latach 2013–2015 w zakresie działalności innowacyjnej z innymi przedsiębiorstwami, czy jednostkami naukowo-badawczymi [GUS, 2016]. Tak niski poziom zaufania do innych ludzi, jak i niska skłonność MSP do współpracy mogą być czynnikami, które ograniczają wzrost innowacyjności polskiej gospodarki narodowej.

Instytucje nieformalne, takie jak np. wartości, zwyczaje czy normy, stymulują oddolną energię przedsiębiorczości, kreatywności i innowacyjności poprzez kulturowy system norm sprzyjających podejmowaniu ryzyka, indywidualizmowi, współpracy i samorealizacji [Phelps, 2013].

W literaturze przedmiotu dotyczącej instytucji niewiele jest badań odnoszących się do wpływu relacji między instytucjami formalnymi i nieformalnymi na działalność innowacyjną przedsiębiorstw, w tym w szczególności MSP. Z badań Shane'a wynika, że tylko współpraca instytucji formalnych i nieformalnych jest w stanie wygenerować efekt synergii w postaci wzrostu innowacyjności gospodarki narodowej dzięki wcześniejszemu wzrostowi działalności innowacyjnej przedsiębiorstw (w tym MSP). Zwiększenie wydatków na innowacje przez instytucje formalne powinno być poprzedzone zmianami wartości kulturowych w społeczeństwie np. w zakresie popularyzacji większej skłonności do ryzyka [Shane, 1993, s. 59–73]. Ponadto instytucje formalne nie wykorzystują np. innowacyjnych zamówień publicznych, w tym nowego trybu udzielania zamówień publicznych jakim jest partnerstwo innowacyjne, do stymulowania innowacyjnego potencjału jaki tkwi w MSP. Niestety, innowacyjne zamówienia publiczne należą wciąż do rzadkości. Ponadto w okresie od 28.07.2016 r. do 31.10.2017 r. polscy zamawiający udzielili tylko 0,01% (tj. osiem) zamówień publicznych w trybie partnerstwa innowacyjnego [UZP, 2017, s. 1–3].

PODSUMOWANIE

Współpraca instytucji formalnych z instytucjami nieformalnymi ma wpływ zarówno na tworzenie środowiska sprzyjającego rozwojowi przedsiębiorczości jak i działalności innowacyjnej.

Bez odpowiedniego nastawienia MSP do współpracy w zakresie B+R, w szczególności z innymi przedsiębiorstwami oraz jednostkami naukowymi i badawczymi, zaufania do innych czy akceptowania i podejmowania ryzyka związanego z innowacjami samo zwiększenie środków publicznych na dotacje na działalność B+R, czy ulgi podatkowe dla MSP nie da rezultatu w postaci zwiększenia działalności innowacyjnej MSP, a w konsekwencji wzrostu innowacyjności polskiej gospodarki narodowej.

BIBLIOGRAFIA

- Alexander E., 2012, "The effects of legal, normative, and cultural-cognitive institutions on innovation in technology alliances", *Management International Review*, Vol. 52, No. 6, <https://doi.org/10.1007/s11575-011-0123-y>
- BGK, 2015, *Raport roczny BGK za 2015 r.*, <https://www.bgk.pl/o-banku/bank-w-liczbach/> (stan na 15.05.2017).

- Borowiec R., Siuta-Tokarska B., 2017, „Problemy innowacyjności gospodarki Polski, ze szczególnym uwzględnieniem działalności badawczo-rozwojowej”, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, Nr 50, DOI:10.15584/nsawg.2017.2.10
- Czapliński J., Panek T., 2015, *Diagnoza Społeczna 2015. Warunki i Jakość Życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.
- Deloitte, 2015, *Badania i rozwój w przedsiębiorstwach*. Raport.
- Dibrell C., Davis P., Craig J., 2008, „Fuelling innovation through information technology in SMEs”, *Journal of Small Business Management*, Vol. 46, Nr 2.
- Duraj J., Papiernik-Wojdera M., 2010, *Przedsiębiorczość i innowacyjność*, Difin, Warszawa.
- Estrin S., Mickiewicz T., 2012, „Shadow economy and entrepreneurial entry”, *Review of Development Economics*, Vol. 16, Iss. 4, DOI:10.1111/rode.12004.
- European Innovation Scoreboard 2016, Belgium, http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en (stan na 15.05.2017).
- European Social Survey, 2014, <http://www.europeansocialsurvey.org/download.html?file=ESS7e01&y=2014> (stan na 15.05.2017).
- Freel M., 2003, „Sectoral patterns of small firm innovation, networking and proximity”, *Research Policy*, Vol. 32, Iss. 5, DOI:10.1016/S0048-7333(02)00084-7.
- Freeman Ch., 1973, *The Economics of Industrial Innovation*, Penguin Books, London.
- Głuszczyk D., 2015, *Finansowanie działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w regionach Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- GUS, 2008, 2012, 2014, 2015, 2016 *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004–2006, 2008–2010, 2010–2012, 2012–2014, 2013–2015*, Warszawa, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/> (stan na 15.05.2017).
- GUS, 2016a, *Nauka i technika w 2015 r.*, Warszawa, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/nauka-i-technika-w-2015-r-1,12.html> (stan na 15.05.2017).
- Janusz W., Kozioł K., 2007, *Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa.
- Klonowski D., 2009, *Innowacyjność sektora MSP w Polsce. Rządowe programy wsparcia a luka finansowa*, Ernst & Young Polska, Warszawa.
- Komisja Europejska 2008, *Najpierw myśl na małą skalę Program „Small Business Act” dla Europy*, KOM(2008) 394 wersja ostateczna, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=PL>
- Komisja Europejska 2010a, *Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, KOM(2010) 2020, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf (stan na 15.05.2017).
- Komisja Europejska, 2010b, *Zintegrowana polityka przemysłowa w erze globalizacji – Konkurencyjność i zrównoważony rozwój na pierwszym planie* [COM (2010) 614], <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:et0005&from=PL> (stan na 15.05.2017).
- Komisja Europejska, 2015a, *Poradnik dla użytkowników dotyczący definicji MSP*, ARES(2016)956541, <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/15582/attachments/1/translations/pl/renditions/native> (stan na 15.05.2017).
- Komisja Europejska, 2015b, *Innobarometer 2015 – The Innovation Trends at EU Enterprises*, Flash Eurobarometer nr 415.

- Low D., Chapman R., 2007, „*Inter-relationships between innovation and market orientation of SMEs*”, Management Research News, Vol. 30, Iss. 12, DOI:10.1108/01409170710833321.
- Mazzucato M., 2016, *Przedsiębiorcze państwo. Obalić mit o relacji sektora publicznego i prywatnego*, Wydawnictwo Ekonomiczne Heterodox, Poznań.
- Ministerstwo Rozwoju, 2017, <http://mr.bip.gov.pl/centra-badawczo-rozwojowe/wykaz-przedsiębiorców-posiadających-status-cbr.html> (stan na 15.05.2017).
- Niedzielski P., Stanisławski R., Stawasz E., 2011, *Polityka innowacyjna państwa wobec sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce – Analiza uwarunkowań i ocena realizacji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- OECD, 2010, *SME's, entrepreneurship and innovation*, OECD Studies on SME's and Entrepreneurship, Paris.
- PARP, 2007, *Kierunki inwestowania w nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach MSP. Raport z badania ankietowego*, Warszawa.
- PARP, 2012, *Badanie rynku wybranych usług wspierających rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności w Polsce. Obszar: Transfer technologii. Raport końcowy*.
- Phelps E.S., 2013, *Mass flourishing: how grassroots innovation created jobs, challenge, and change*, Princeton University Press, Princeton, <http://dx.doi.org/10.1515/9781400848294>
- Salvato C., Lassini U., Wiklund J., 2007, „*Dynamics of external growth in SMEs: Process of model acquisition capabilities emergence*”, Schmalebach Business Review, Vol. 59, Nr 3, <https://doi.org/10.1007/bf03396752>
- Schumpeter J., 1960, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa.
- Schwab K., 2016, *The Global Competitiveness Report, edition 2016-2017*,
- Shane S., 1993, *Cultural influences on national rates on innovation*, „Journal of Business Venturing”, Vol. 8, [https://doi.org/10.1016/0883-9026\(93\)90011-s](https://doi.org/10.1016/0883-9026(93)90011-s)
- Sokół A., 2009, *Bariery ograniczające współpracę przedsiębiorstw ze sferą B + R i ich implikacje dla rozwoju innowacji w Polsce*, [w]: *Innowacyjność w skali makro i mikro*, red. B. Kryk, K. Piech, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa.
- Stawasz E., 2011, *Polityka innowacyjna wobec MSP*, [w:] P. Niedzielski, R. Stanisławski, E. Stawasz, *Polityka innowacyjna państwa wobec sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce – Analiza uwarunkowań i ocena realizacji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Tarnawa A., Skowrońska A. (red.), 2016, *Raport o stanie sektora MSP w Polsce*, Warszawa.
- Traktat z 25.03.1957 r. o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE 2016/C 202/01).
- Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 141).
- UZP, 2017, *Biuletyn Informacyjny Urzędu Zamówień Publicznych 01.01.2017-31.10.2017, Nr 10/2017* https://www.uzp.gov.pl/_data/assets/pdf_file/0029/35687/BIUZPnr102017.pdf
- Wasilczuk J.E., 2015, *Otoczenie instytucjonalne a innowacyjność przedsiębiorstw*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Nr 875, Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu, nr 41, t. 2, DOI: 10.18276/pzfm.2015.41/2-27
- World Bank, 2016, *Worldwide Governance Indicators 2015*, <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#home> (stan na 15.05.2017).
- Zadura-Lichota P. (red.), 2015, *Innowacyjna przedsiębiorczość w Polsce. Odkryty i ukryty potencjał polskiej innowacyjności*, PARP, Warszawa, https://www.parp.gov.pl/images/PARP_publications/pdf/22522.pdf (stan na 15.05.2017).

Streszczenie

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce (inaczej niż np. w Stanach Zjednoczonych) jest znacznie mniej aktywny, jeśli chodzi o podejmowanie działalności innowacyjnej, niż przedsiębiorstwa duże. Małe i średnie przedsiębiorstwa podejmując działalność innowacyjną borykają się z wieloma problemami generowanymi przez ich otoczenie, a związanymi z ich małą skalą działalności, jak problemy dotyczące braku wewnętrznych i zewnętrznych środków finansowych na nakłady na innowacje. Ponadto ponoszone przez małe i średnie przedsiębiorstwa nakłady na innowacje dotyczą w przeważającej mierze inwestycji w środki trwałe, jak budynki i budowle, czy środki transportu i maszyny, a nie działalności badawczo-rozwojowej. Ponadto z racji na niski współczynnik przetrwania na rynku, w okresie pierwszych pięciu lat małe i średnie przedsiębiorstwa nie są w stanie prowadzić działalności innowacyjnej bez wsparcia ze strony instytucji formalnych i nieformalnych.

Celem niniejszego artykułu, w oparciu o badania statystyczne GUS i PARP za lata 2004–2015, jest wskazanie na kluczowe obszary, w których współpraca pomiędzy instytucjami formalnymi i nieformalnymi w zakresie działalności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw, da efekt synergii w postaci wzrostu innowacyjności polskiej gospodarki narodowej.

Współpraca instytucji formalnych z instytucjami nieformalnymi ma wpływ zarówno na tworzenie środowiska sprzyjającego rozwojowi przedsiębiorczości, jak i działalności innowacyjnej.

Instytucje formalne mogą wpływać na wyższy poziom wydatków małych i średnich przedsiębiorstw na działalność B+R poprzez zwiększenie dostępności wsparcia nakładów na B+R w ramach dotacji, grantów czy ulg podatkowych, jak i zapewnienie stabilności otoczenia prawnego oraz ochrony praw własności intelektualnej. Natomiast instytucje nieformalne stymulują oddolną energię przedsiębiorczości, kreatywności i innowacyjności poprzez kulturowy system norm sprzyjających podejmowaniu ryzyka, indywidualizmowi, współpracy i samorealizacji.

Słowa kluczowe: instytucje formalne i nieformalne, MSP, innowacje.

Impact of formal and informal institutions on innovative activity of Polish small and medium-sized enterprises

Summary

The sector of small and medium-sized enterprises in Poland (unlike in the US) is much less active in terms of undertaking innovative activities, than large companies. Small and medium-sized enterprises engaging in innovative activity, face many problems connected with their small-scale activities, such as lack of internal or external funding for innovation. In addition, innovation spending involves mainly fixed assets, such as buildings and structures, means of transport and machinery, not R & D. Due to low survival rate on the market during the first five years, small and medium-sized enterprises are not able to carry out innovative activities without the support of formal and informal institutions.

The aim of this article is to identify key areas, where the cooperation between formal and informal institutions result in synergies innovativeness of Polish national economy. Article is based on statistical studies of Central Statistical Office of Poland and the Polish Agency for Enterprise Development for years 2004–2015.

Cooperation between formal and informal institutions has an influence both on the creation of an environment supportive for the development of entrepreneurship and innovation.

Formal institutions can influence the higher level of R & D expenditures by increasing the ava-

ilability of R & D expenditure support through grants or tax credits, as well as by ensuring the stability of the legal environment and the protection of intellectual property rights. Informal institutions, on the other hand, stimulate the bottom-up energy of entrepreneurship, creativity and innovation through a cultural system of standards conducive to risk-taking, individualism, cooperation and self-fulfillment.

Keywords: formal and informal institutions, SMEs, innovation.

JEL: O30, D02, K00.